

ЗДАТНІСТЬ ДО ЛІДЕРСТВА МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

О. С. Туз

ORCID 0000-0002-8675-396X

Стаття присвячена аналізу теоретичних основ лідерства як соціального феномену. Розкрито проблему лідерства в сучасному суспільстві. В аналізі лідерства автор звернулася до реалізації його в такому соціальному інституті українського суспільства як прикордонна служба. Автором представлено у статті декілька визначень «лідерства» в науковій та побутовій сфері. Здійснено аналіз основних концепцій щодо походження лідерства в суспільстві: харизматична теорія (пояснює лідерство як особливий набір якостей лідера, що спонукають інших до продуктивнішого виконання своїх дій; згідно з теорією лідером неможливо стати, тобто лідерські якості є вродженими); синтетична теорія (позиціонує лідерство як процес організації міжособистісної взаємодії та управління лідером цим процесом, тобто лідерство є результатом спільної діяльності людей); ситуаційна теорія (розглядає лідерство як результат ситуаційних факторів та відповідність між цими ситуаціями та лідером); біхевіористична теорія (зосереджена на поведінковій теорії, тобто основна увага приділяється діяльності та діям особи, а не психічним характеристикам чи внутрішньому стану; згідно із теорією лідером можна стати через навчання, спостереження, діяльність); трансакційна теорія (заснована на аналізі взаємної вигоди від стосунків між лідером і послідовниками, на отриманні вигоди або ресурсів послідовниками від лідера та відсутності в них глибинної внутрішньої мотивації); трансформаційна теорія (сконцентрована на відвертій прихильності до лідера та глибинній внутрішній мотивації); теорія впливу (виступає як чергова спроба проаналізувати владу особистості не на основі певної посади, а особистих якостей, форм поведінки). Подано перелік праць вітчизняних та зарубіжних вчених, котрі займались вивченням різних аспектів лідерства.

Ключові слова: лідерство, теорії лідерства, майбутні офіцери-прикордонники, здатність до лідерства.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Соціальна природа людини проявляється в її соціальній активності, цілеспрямованості, соціальній мобільності, соціальній позиції тощо. Представники певних соціальних груп мають потужний інноваційний ресурс, що дає змогу об'єднувати навколо себе однодумців з метою вирішення соціально значущих проблем, зміни структури політичних, культурних та економічних інституцій, перетворення дійсності та самовдосконалення. Подані вище якості відображають зміст такої соціальної позиції сучасної особистості як лідерство. Суспільство потребує людей, здатних впливати на інших, генерувати нові ідеї та пропозиції, проявляти нестандартне мислення, із яскравими якостями організатора, управлінця, витривалими щодо емоційних, вольових, інтелектуальних та фізичних навантажень. У контексті нинішніх глобалізаційних проблем, численних дискурсів щодо мови, ідеології, релігії та культури, лідерство отримало статус актуальної риси сучасної особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі лідерства присвячено чимало наукових досліджень у галузі соціології, військової справи, політології, психології та педагогіки. Зважаючи на це, питання, пов'язані із лідерством, вивчають на стику декількох дисциплін. Теоретичні пошуки присвячені переважно розкриттю змісту лідерства у сферах людської діяльності, предмету лідерства в соціумі, завдань та функцій лідерства тощо.

Варті уваги наукові праці зарубіжних вчених, оскільки економічна та політологічна науки на Заході активно розвивались з метою удосконалення функцій державного управління, здійснення трансформацій в економічній системі. Дослідники М. Боуер (2007) та Дж. Юкі (1999) аналізували генезис поняття «лідерство» та повноваження лідера в застарілих та модернізованих політичних системах.

Проблема лідерської стратегії представлена у працях С. Юйк (2005) та Цун Ян Ши (2005), а лідерські якості – у роботі Г. Фіндельмана (2006).

Роль лідерства в управлінській сфері висвітлена у дослідженнях Б. Карлоф, С. Седерберг (1996).

Український вчений О. Шкурко (2010) досліджував проблему формування іміджу сучасного авторитетного лідера. Політологічна наука використовує наукові праці, присвячені питанням політичного лідерства. Можна припустити, що велика кількість праць з політичного лідерства вплинула на те, що лідерство та політичне лідерство нині помилково ототожнюють (А. Ахундова (2012), С. Біленко (2004), С. Денисюк (2007), С. Осіпова (2006), А. Пахарев (2003) та ін.).

Менш дослідженою є проблематика лідерства у військовій та правоохоронній сфері. Статус дискусійних отримали питання формування здатності офіцера до лідерства, лідерських якостей офіцерів тощо.

Метою статті є аналіз здатності до лідерства майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України у теоретичних та прикладних дослідженнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державна прикордонна служба України (далі – ДПСУ) є правоохоронним органом спеціального призначення. ДПСУ виконує фундаментальні функції у суспільстві, а тому є одним із ключових соціальних інститутів. Стрімкий розвиток сучасного суспільства вимагає проведення певних реформ у прикордонній службі, що стосуються до управлінської, технологічної та соціально-економічної людської діяльності. Це, у свою чергу, означає, що сформовано попит на нову особистість офіцера-прикордонника, здатного до швидкої адаптації, вирішення нестандартних ситуацій, здатного до саморозвитку та самовдосконалення, до ефективної взаємодії, переконання оточуючих щодо певної позиції, виконання управлінських та організаторських завдань. Подані вище характеристики зумовлюють необхідність дослідження здатності майбутніх офіцерів-прикордонників до лідерства.

Прикордонне відомство потребує підготовки нового покоління фахівців відомства, котрі є конкурентоздатними, гнучкими у професійній взаємодії, із сукупністю сформованих компетентностей та із задатками до лідерства у колективі тощо.

Завдяки ініціативній діяльності великої кількості науковців, можна виокремити декілька теорій щодо лідерства, зокрема його походження та змісту. Згідно із положеннями деяких теорій людина народжується із лідерськими якостями або формує їх у певному соціальному середовищі. На думку вчених найсприятливішими соціальними інститутами, що здійснюють істотний вплив на формування здатності до лідерства в особистості, є навчальні заклади. У запропонованій публікації проблема формування здатності до лідерства розглядається в майбутніх офіцерів-прикордонників. Соціальна група офіцерів прикордонної служби має свої соціально-культурні та психологічні особливості, зумовлені специфікою їх професійної діяльності. Офіцери зазначеного відомства обіймають управлінські посади, а це передбачає сформованість відповідних професійно-особистісних якостей: вміння впливати на інших людей, вміння згуртовувати персонал у прикордонному колективі, вміння приймати рішення та нести за них відповідальність, вміння налагоджувати комунікацію без втрати свого соціального статусу тощо. Перераховані характеристики відображають зміст лідерства в сучасному суспільстві.

У прикордонній службі підготовка офіцерських кадрів відбувається у Національній академії Державної прикордонної служби України (далі – НАДПСУ). Слід зауважити, що зміст професійної підготовки, а також рівень професійної компетентності науково-педагогічних працівників НАДПСУ уможливають процес формування в майбутніх офіцерів здатності до лідерства. Зважаючи на це, варто проаналізувати проблему формування згаданої вище здатності як педагогічної проблеми. Це означає, що педагогіка як універсальна наука, яка поєднує знання з різноманітних наукових галузей, використовує широкий спектр інструментів задля формування здатності до лідерства в особистості.

Поняття «лідерство» є багатофункціональним, а тому має декілька визначень зі своїм змістом істотних ознак. Ці ознаки відображають широкий спектр явищ, котрі пов'язані із владою, впливом на соціальні спільноти (колективи) тощо. Поняття «лідерство» виникло у повсякденній мові, а потім було перенесено у наукову сферу. У подальшому в залежності від інтересів дослідження у змісті поняття «лідерство» представляли різні ознаки, що призвело до відсутності єдиного визначення цього поняття.

За результатами аналізу наукової літератури виділено такі підходи у розкритті змісту поняття «лідерство»:

- лідерство виступає різновидом влади;
- лідерство є управлінським явищем;
- лідерство як здатність впливу на інших людей.

Необхідно звернути увагу на ті дослідження, в яких з метою точного визначення поняття «лідерство» розкрито його об'єктивну та суб'єктивну сторони.

Об'єктивність лідерства полягає в тому, що воно базується на потребах складної соціальної ієрархії. Будь-яка соціальна спільнота або інститут мають власну структуру, котра зазвичай потребує певної організації, впорядкування поведінки, розподілу функціональних ролей тощо. Перераховані процеси управління, організації та впорядкування можливі завдяки існуванню лідера. Суб'єктивною стороною лідерства виступають особистісні якості лідера.

Особливості концентрації лідерства у соціальних спільнотах є різними, уніфікованих способів появи лідера не існує. Зважаючи на це, у науковій літературі сформувалось декілька теорій лідерства, положення яких спрямовані на пояснення способів концентрації лідерства в суспільстві:

– *харизматична теорія* пояснює лідерство як особливий набір якостей лідера, що спонукають інших до продуктивнішого виконання своїх

дій; згідно з теорією лідером неможливо стати, тобто лідерські якості є вродженими;

– *синтетична теорія* позиціонує лідерство як процес організації міжособистісної взаємодії та управління лідером цим процесом, тобто лідерство є результатом спільної діяльності людей;

– *ситуаційна теорія* розглядає лідерство як результат ситуаційних факторів та відповідність між цими ситуаціями та лідером;

– *біхевіористична теорія* зосереджена на поведінковій теорії, тобто основна увага приділяється діяльності та діям особи, а не психічним характеристикам чи внутрішньому стану; згідно із теорією лідером можна стати через навчання, спостереження, діяльність;

– *трансакційна теорія* заснована на аналізі взаємної вигоди від стосунків між лідером і послідовниками, на отриманні вигоди або ресурсів послідовниками від лідера та відсутності в них глибокої внутрішньої мотивації;

– *трансформаційна теорія* сконцентрована на відвертій прихильності до лідера та глибокій внутрішній мотивації;

– *теорія впливу* виступає як чергова спроба проаналізувати владу особистості не на основі певної посади, а особистих якостей, форм поведінки тощо (Stogdill, 1974)

У педагогічній науці вивченню лідерства присвячені праці Н. Мараховської (2009), А. Мітлоша (2007), О. Пономарьова (2015), А. Романовського (2018), Н. Семченка (2005) та ін.

У педагогічних наукових джерелах нині є чимало напрацювань з проблеми формування здатності до лідерства в особистості. Переважна більшість цих праць належать до теорії виховання, і дещо менше – до теорії навчання.

Дослідниця Н. Семченко (2005) є автором низки наукових праць, присвячених педагогічним умовам формування лідерських якостей особистості. Вчена Н. Мараховська (2009) досліджувала формування лідерських якостей у майбутніх фахівців освітньої сфери. В. Ягоднікова (2006) вивчала формування зазначених якостей в учнів старших класів.

Як засвідчив аналіз зарубіжних наукових джерел, проблема лідерства і зокрема формування здатності до лідерства представлена у бізнес-мотиваційній літературі з питань менеджменту, маркетингу тощо. Західні джерела з цієї проблеми зазвичай написані як презентація власного досвіду конкретного управлінця, власника компанії або маркетолога. Жодних рекомендацій методичного або педагогічного змісту такі джерела не пропонують, а тому ми звернулись лише до вітчизняних наукових джерел.

Педагогічна думка в Україні здебільшого представлена працями з проблем патріотичного виховання, що пояснюється історичними особливостями формування України як незалежної держави у світовій спільноті, з проблем формування загальних та професійних компетентностей тощо.

З-поміж наукових праць з проблеми здатності до лідерства в майбутніх офіцерів-прикордонників можна виділити праці Н. Агаєва (2014), О. Войтюк (2016), О. Маковського (2002), Б. Ратича (2015) та ін.

Поліфункціональність поняття «лідерство» вплинуло на формування концепцій, теорій та підходів, предметом вивчення яких виступають лідерські якості, особистість лідера, типи лідерства, здатність до лідерства як складова професійної компетентності фахівця тощо.

Таким чином, інтерес до лідерства та спроби пояснити цей соціальний феномен призвели до того, що у науці сформовано декілька теоретичних підходів.

Висновки. Проведення та узагальнення теоретичних основ проблеми здатності до лідерства у наукових дослідженнях дало змогу виокремити основні концепції та теорії лідерства, визначити значення лідерства у суспільстві та роль лідера в окремих соціальних групах. Подальшими перспективами наукових напрямків дослідження можуть бути уточнення сутності, змісту та структури здатності до лідерства майбутніх офіцерів-прикордонників, виділення педагогічних умов формування лідерства в майбутніх офіцерів-прикордонників тощо.

Література

1. Ахундова А. Проблеми політичного лідерства. *Гілея*: науковий вісник. 2012. Вип. 58. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2012_58/Gileya58/P8_doc.pdf (дата звернення: 12.09.2020)
2. Біленко С. С. Сутність і специфіка інституту політичного лідерства в сучасному українському політичному просторі: автореф. дис. ... канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути і процеси». Одеса, 2004. 16 с.
3. Войтюк О., Ваколюк Т. Психолого-педагогічні умови розвитку лідерських якостей курсантів-прикордонників під час навчання іноземної мови. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Психологічні науки*. 2016. № 3. С. 40–52. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnarv_pn_2016_3_6 (дата звернення: 20.09.2020)
4. Денисюк С. Г. Імідж політичного лідера в контексті розвитку української політичної культури: особливості формування та механізми реалізації: автореф. дис. ... канд. політ. наук: спец. 23.00.03 «Політична культура та ідеологія». Київ, 2007. 18 с.
5. Карлоф Б., Седерберг С. Вызов лидеров: пер. со швед. Москва: Дело, 1996. 352 с.

6. Маковський О. К. Формування лідерських якостей майбутніх офіцерів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 20.02.02. НАПВУ. Хмельницький, 2002. 18 с.
7. Мараховська Н. В. Педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх учителів у процесі навчання дисциплін гуманітарного циклу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Харків, 2009. 22 с.
8. Мітлош А. В. Психологічний аналіз лідерської обдарованості членів молодіжних громадських об'єднань: автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.01. «Загальна психологія, історія психології». Київ, 2007. 24 с.
9. Осипова С. А. Сучасні тенденції формування інституту політичного лідерства та їх прояв в Україні: автореф. дис. ... канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути і процеси». Одеса, 2006. 16 с.
10. Пахарев А. Д. Політичне лідерство: історико-політологічний контекст і сучасне становище: автореф. дис. ... д-ра. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути і процеси». Київ, 2003. 32 с.
11. Пономарьов О. С. Феномен лідерства в контексті суспільних потреб. *Теорія і практика управління соціальними системами*. № 4. 2015. С. 11–19.
12. Психологічне забезпечення розвитку лідерських якостей майбутніх офіцерів: методичний посібник / Агаєв Н. А. та ін. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2014. 209 с.
13. Ратич Б. Я. Історична ретроспектива поглядів на роль лідерів у військовому колективі. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Сер.: Педагогічні та психологічні науки. 2015. № 1. С. 173–185. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnarv_ppn_2015_1_16. (дата звернення: 03.09.2020)
14. Романовський А. Г., Михайличенко В. Е., Грень Л. Н. Педагогіка лідерства: монографія. Харків : ФЛП Бровин А. В. 2018. 500 с.
15. Семченко Н. О. Педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх учителів у позааудиторній діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Харків, 2005. 23 с.
16. Финдельман Г. Н. Характерные черты лидера в менеджменте. URL: <http://www.management.com.ua/hrm/hm123.html> (дата звернення: 26.05.2006).
17. Шурко О., Новик А. Формування іміджу авторитетного лідера в сучасних умовах. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2010. Вип. 22. С. 100–105.
18. Marvin Bower. Developing leaders in a business. URL: http://www.mckinseyquarterly.com/Governance/Leadership/Developing_leaders_in_a_business_237 (дата звернення: 16.09.2020)
19. Stogdill R. Handbook of Leadership: a survey of theory and research. New York : Free Press, 1974. 613 p.
20. Hsieh Tsun-yan, Yik Sara. Leadership as the starting point of strategy. URL: http://www.mckinseyquarterly.com/Strategy/Strategy_in_Practice_February_2005 (дата звернення: 25.09.2020)
21. Yukl G. An evaluation of conceptual weaknesses in transformational and charismatic leadership theories. *The Leadership Quarterly*. 1999. 10 (2). 285–305.

References

1. Akhundova, A. (2012). Problemy politychnoho liderstva [Problems of political leadership]. *Gileya: scientific bulletin*, 58. Retrieved from http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2012_58/Gileya58/P8_doc.pdf. (date of appeal: 12.09.2020) (ukr).
2. Bilenko, S. S. (2004). *Sutnist i spetsyfika instytutu politychnoho liderstva v suchasnomu ukrayinskomu politychnomu prostori [The essence and specifics of the institute of political leadership in modern Ukrainian political space]*. (Abstract of Candidate of Political Sciences Thesis), 16. Odessa (ukr).
3. Voytiuk, O., & Vakolyuk, T. (2016). Psyholoho-pedahohichni umovy rozvytku liderskykh yakostey kursantiv-prykordonnykiv pid chas navchannya inozemnoyi movy [Psychological and pedagogical conditions for the development of leadership qualities of border cadets during foreign language training]. *Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Psychological Science*, 3, 40–52. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnapy_pn_2016_3_6. (date of appeal: 20.09.2020) (ukr).
4. Denisiuk, S. G. (2007). *Imidzh politychnoho lidera v konteksti rozvytku ukrayinskoi politychnoi kultury: osoblyvosti formuvannya ta mekhanizmy realizatsiyi [Image of a political leader in the context of the development of Ukrainian political culture: features of formation and implementation mechanisms]*. (Abstract of Candidate of Political Sciences Thesis), 18. Kyiv (ukr).
5. Karloff, B., & Söderberg, S. (1996). *Vyzov lyderov [Challenge of leaders]*, 352. Translation from Swedish. Moscow: Delo (rus).
6. Makovsky, O. K. (2002). *Formuvannya liderskykh yakostey maybutnikh ofitseriv [Formation of leadership qualities of future officers]*. (Abstract of Candidate of Pedagogical Sciences Thesis), 18. Khmelnytsky (ukr).
7. Marakhovska, N. V. (2009). *Pedahohichni umovy formuvannya liderskykh yakostey maybutnikh uchyteliv u protsesi navchannya dystsyplin humanitarnoho tsykladu [Pedagogical conditions of formation of leadership qualities of future teachers in the process of teaching disciplines of the humanities cycle]*. (Abstract of Candidate of Pedagogical Sciences Thesis), 22. Kharkiv (ukr).
8. Mitlosh, A. V. (2007). *Psyholohichnyy analiz liderskoyi obdarovanosti chleniv molodizhnykh hromadskykh obyednan [Psychological analysis of leadership talent of members of youth public associations]*. (Abstract of Candidate of Psychological Sciences Thesis), 24. Kyiv (ukr).
9. Osipova, S. A. (2006). *Suchasni tendentsiyi formuvannya instytutu politychnoho liderstva ta yikh proyav v Ukrayini. [Modern trends in the formation of the institution of political leadership and their manifestation in Ukraine]*. (Abstract of Candidate of Political Sciences Thesis), 16. Odessa (ukr).
10. Pakharev, A. D. (2003). *Politychne liderstvo: istoryko-politolohichnyy kontekst i suchasne stanovyshche. [Political leadership: historical and political context and current situation]*. (Abstract of Doctor of Political Sciences Thesis), 32. Kyiv (ukr).

11. Ponomarev, O. S. (2015). Fenomen liderstva v konteksti suspilnykh potreb [The phenomenon of leadership in the context of social needs]. *Theory and practice of social systems management*, 4, 11–19. (ukr).
12. Ahayev, N. A., Kokun, O. M., Pishko, I. O., Lozinska, N. S., Herasimenko, M. V., & Tkachenko, V. V. (2014). *Psykholohichne zabezpechennya rozvytku liderskykh yakostey maybutnikh ofitseriv: metodychnyy posibnyk* [Psychological support for the development of leadership qualities of future officers: methodological manual], 209. Kyiv (ukr).
13. Ratysh, B. Ya. (2015). Istorychna retrospektyva pohlyadiv na rol lideriv u viyskovomu kolektyvi [Historical retrospective of views on the role of leaders in the military]. *Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine*. Ser.: Pedagogical and psychological sciences, 1, 173–185. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnapv_ppn_2015_1_16. (date of appeal: 03.09.2020) (ukr).
14. Romanovsky, A. H., Mikhailichenko, V. E., & Hren, L. N. (2008). *Pedahohyka liderstva: monohrafiya*. [Pedagogy of leadership: monograph], 500. Kharkiv: FLP Brovin A. V. (ukr).
15. Semchenko, N. O. (2005). *Pedahohichni umovy formuvannya liderskykh yakostey maybutnikh uchyteliv u pozaaudytorniy diyalnosti* [Pedagogical conditions of formation of leadership qualities of future teachers in extracurricular activities]. (Abstract of Candidate's Thesis in Pedagogy), 23. Kharkiv (ukr).
16. Findelman, G. N. (2006). *Kharakternye cherty lydera v menedzhmente*. [Characteristics of a leader in management]. Retrieved from <http://www.management.com.ua/hrm/hrm123.html> (date of appeal: 26.05.2006) (ukr).
17. Shurko, O., & Novik, A. (2010). Formuvannya imidzhu avtorytetnoho lidera v suchasnykh umovakh. Ukrayinska natsionalna ideya: realiyi ta perspektyvy rozvytku [Formation of the image of an authoritative leader in modern conditions]. *Ukrainian national idea: realities and prospects of development*, 22, 100–105 (ukr).
18. Bower, Marvin *Developing leaders in a business*. Retrieved from http://www.mckinseyquarterly.com/Governance/Leadership/Developing_leaders_in_a_business_237. (date of appeal: 16.09.2020) (eng).
19. Stogdill, R. (1974). *Handbook of Leadership: a survey of theory and research*, 613. New York: Free Press (eng).
20. Hsieh, Tsun-yan, & Yik, Sara. (2005). *Leadership as the starting point of strategy*. Retrieved from http://www.mckinseyquarterly.com/Strategy/Strategy_in_Practice February 2005 (date of appeal: 25.09.2020) (eng).
21. Yukl, G. (1999). An evaluation of conceptual weaknesses in transformational and charismatic leadership theories. *The Leadership Quarterly*, 10 (2), 285–305 (eng).

СПОСОБНОСТЬ К ЛИДЕРСТВУ БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ ПОГРАНИЧНИКОВ КАК ПРЕДМЕТ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

О. С. Туз

Статья посвящена анализу теоретических основ лидерства как социального феномена. Раскрыта проблема лидерства в современном обществе. В анализе лидерства автор обратилась к реализации его в таком социальном институте украинского общества как пограничная служба. Автором в статье представлено несколько определенных «лидерства» в научной и бытовой сфере. Осуществлен анализ основных концепций о происхождении лидерства в обществе: харизматичная теория (объясняет лидерство как особый набор качеств лидера, побуждающих других к производительному выполнению своих действий; согласно теории лидером невозможно стать, то есть лидерские качества являются врожденными); синтетическая теория (позиционирует лидерство как процесс организации межличностного взаимодействия, когда лидер управляет этим процессом; то есть лидерство является результатом совместной деятельности людей); ситуационная теория (рассматривает лидерство как результат ситуационных факторов, а также соответствие между этими ситуациями и лидером); бихевиористическая теория (сосредоточена на поведенческой теории, то есть основное внимание уделяется деятельности и действиям лица, а не психическим характеристикам или внутреннему состоянию; по теории лидером можно стать через обучение, наблюдение, деятельность); транзакционная теория (основанная на анализе взаимной выгоды от отношений между лидером и последователями, на получении выгоды или ресурсов последователями от лидера и отсутствии в них глубинной внутренней мотивации); трансформационная теория (сконцентрирована на откровенной приверженности к лидеру и глубинной внутренней мотивации); теория воздействия (выступает как очередная попытка проанализировать власть личности не на основе определенной должности, а на основе личных качеств, форм поведения). Перечислены работы отечественных и зарубежных ученых, которые занимались изучением различных аспектов лидерства.

Ключевые слова: лидерство, теории лидерства, будущие офицеры-пограничники, способность к лидерству.

FUTURE BORDER GUARD OFFICERS' ABILITY FOR LEADERSHIP AS A SUBJECT OF SCIENTIFIC RESEARCH

O. S. Tuz

The article is devoted to the analysis of the theoretical foundations of leadership as a social phenomenon. The problem of leadership in modern society is revealed. In the analysis of leadership, the author turned to its implementation in such a social institution of Ukrainian society as the border service. The author presented in the article several definitions of "leadership" in science and life. The author of the article carried out the

analysis of the basic concepts of the origin of leadership in society: charismatic theory (it explains leadership as a special set of leadership qualities that motivate others to perform their actions more productively; according to the theory it is impossible to become a leader, is leadership qualities are innate); synthetic theory (it positions leadership as a process of organizing interpersonal interaction and managing the leader of this process, is leadership is the result of joint activities of people); situational theory (it considers leadership as a result of situational factors and the correspondence between these situations and the leader); behavioural theory (it focuses on behavioural theory, in which special attention is paid to the activities and actions of the person, and not on mental characteristics or internal state; in this theory, you can become a leader through training, observation, activity); transactional theory (it is based on the analysis of the mutual benefit of the relationship between the leader and the followers, the benefit or resources of the followers from the leader and the lack of deep internal motivation); transformational theory (it is focused on open commitment to the leader and deep inner motivation), and theory of influence (it acts as another attempt to analyse the power of the individual not on the basis of a particular position, and personal qualities, forms of behaviour). The list of works of domestic and foreign scientists, who studied various aspects of leadership, is given.

Key words: *Leadership, theories of leadership, future border guard officers, ability to lead.*

Туз Ольга Сергіївна – курсовий офіцер Факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького (м. Хмельницький, Україна). E-mail: olgatuz080586@gmail.com

Туз Ольга Сергеевна – курсовой офицер Факультета обеспечения оперативно-служебной деятельности Национальной академии Государственной пограничной службы Украины имени Богдана Хмельницкого (г. Хмельницкий, Украина). E-mail: olgatuz080586@gmail.com

Tuz Olga Sergiivna – course officer of the Faculty of Operational and Service Activities of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after B. Khmelnytsky (Khmelnysky, Ukraine). E-mail: olgatuz080586@gmail.com